

Обліково-інформаційна парадигма
інституціональної інфраструктури економіки:
еволюція та вектори розвитку

УДК 337.73:339.924(477)

Камінська Тетяна Григорівна

д. е. н., проф., в. о. ректора
Київського кооперативного інституту бізнесу і права

Каминская Татьяна Григорьевна

д. э. н., проф., и. о. ректора
Киевского кооперативного института бизнеса и права

Kaminska Tetiana

prof., acting rector of
Kyiv Cooperative Institute of Business and Law

Шофолов Денис Леонідович

к. пед. н, доцент кафедри харчових технологій
Київського кооперативного інституту бізнесу і права

Шофолов Денис Леонидович

к. пед. н, доцент кафедры пищевых технологий
Киевского кооперативного института бизнеса и права

Shofolov Denys

Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor of Food Technology Department
Kyiv Cooperative Institute of Business and Law

**АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РОЗВИТКУ КООПЕРАЦІЇ В УМОВАХ
ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ
АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ РАЗВИТИЯ КООПЕРАЦИИ В
УСЛОВИЯХ ЕВРОИНТЕГРАЦИОННОЙ ПОЛИТИКИ УКРАИНЫ
CURRENT ISSUES OF COOPERATION UNDER EU INTEGRATION
POLICY UKRAINE**

Анотація. Стаття присвячена проблемним питанням у сфері кооперативного руху та перспектив його розвитку в Україні в контексті процесу інтеграції до Європейського Союзу. Основну увагу зосереджено на проблемах кооперації в галузі сільського господарства та об'єднання дрібних аграрних виробників продукції, так як саме в сільському господарстві кооперація має найбільші перспективи та потенційно може дозволити досягнути зростання виробництва, поліпшення структури аграрного ринку, вирішення соціальних проблем сільських територій. Означено проблеми, які виникають у процесі концентрації аграрного виробництва агрохолдингами. Проведено аналіз останніх досліджень у працях провідних українських та світових науковців, присвячених проблемам сільської виробничої кооперації. Кооперація дрібних товаровиробників у сільському господарстві розглядається як засіб вирішення проблем, що виникають у процесі концентрації виробництва агрохолдингами: спеціалізації на зернових та олійних монокультурах, розміщення крупних тваринницьких комплексів, які негативно впливають на екологічний стан місцевості, занедбаність соціальної сфери сільських територій. Доведено, що кооперація аграрних товаровиробників сприяє екологізації виробництва, справедливому розподілу прибутків у сільському господарстві, зростанню добробуту сільського населення. Визначено основні проблеми, які стримують розвиток сільськогосподарської кооперації, до яких віднесено недосконалу законодавчу базу, слабкий розвиток підприємництва на селі, низький рівень обізнаності населення із можливостями і перевагами кооперації виробництва в сільському господарстві. Для вирішення вказаних проблем пропонується здійснювати комплекс заходів, який включає в першу чергу гармонізацію законодавства України із законодавством та стандартами Європейського Союзу в галузі виробництва харчових продуктів. Необхідними також визначені зміни в податковій політиці, підвищення

рівня освіти серед сільського населення, поширення державних програм із розвитку сільських територій. Проаналізовано міжнародні схеми сертифікації та стандартизації виробництва харчових продуктів у кооперативних об'єднаннях та отримано висновок, що запровадження такої сертифікації в Україні дозволить посилити можливості кооперативного руху у нашій державі.

Ключові слова: кооперація, сільське господарство, євроінтеграція, стандартизація, сільські території.

Анотація. Стаття посвящена проблемним вопросам в сфере кооперативного движения и перспектив его развития в Украине в контексте процесса интеграции в Европейский Союз. Основное внимание сосредоточено на проблемах кооперации в области сельского хозяйства и объединения мелких аграрных производителей продукции, так как в сельском хозяйстве кооперация имеет наибольшие перспективы и потенциально может позволить достичь роста производства, улучшения структуры аграрного рынка, решения социальных проблем сельских территорий. Отмечено проблемы, возникающие в процессе концентрации аграрного производства агрохолдингами. Проведен анализ последних исследований в трудах ведущих украинских и мировых ученых, посвященных проблемам сельской производственной кооперации. Кооперация мелких товаропроизводителей в сельском хозяйстве рассматривается как средство решения проблем, возникающих в процессе концентрации производства агрохолдингами: специализации на зерновых и масличных монокультурах, размещение крупных животноводческих комплексов, которые негативно влияют на экологическое состояние местности, запущенность социальной сферы сельских территорий. Доказано, что кооперация аграрных товаропроизводителей способствует экологизации производства, справедливому распределению доходов в сельском хозяйстве, росту благосостояния сельского населения.

Определены основные проблемы, сдерживающие развитие сельскохозяйственной кооперации, к которым отнесено несовершенную законодательную базу, слабое развитие предпринимательства на селе, низкий уровень ознакомления населения с возможностями и преимуществами кооперации производства в сельском хозяйстве. Для решения указанных проблем предлагается осуществлять комплекс мероприятий, включающий в первую очередь гармонизацию законодательства Украины с законодательством и стандартами Европейского Союза в области производства продуктов питания. Необходимыми также определены изменения в налоговой политике, повышение уровня образования среди сельского населения, распространение государственных программ по развитию сельских территорий. Проанализированы международные схемы сертификации и стандартизации производства пищевых продуктов в кооперативных объединениях и получено заключение, что введение такой сертификации в Украине позволит усилить возможности кооперативного движения в нашем государстве.

Ключевые слова: кооперация, сельское хозяйство, евроинтеграция, стандартизация, сельские территории.

Abstract. The article is devoted to the problematic issues in the sphere of the cooperative movement and the prospects for its development in Ukraine in the context of the process of integration into the European Union. The main attention is focused on the problems of cooperation in the field of agriculture and the unification of small agricultural producers of products, as in agriculture, cooperation has the greatest prospects and can potentially allow production growth, improving the structure of the agrarian market, and solving social problems in rural areas. The problems arising in the process of concentration of agricultural production by agroholdings are noted. The analysis of recent researches in the works of leading Ukrainian and world scientists devoted to the

problems of rural production cooperation is carried out. The cooperation of small commodity producers in agriculture is considered as a means of solving the problems arising in the process of concentration of production by agroholdings: specialization in grain and oilseed monocultures, placement of large livestock complexes that negatively affect the ecological condition of the locality, neglect of the social sphere of rural areas. It is proved that the cooperation of agrarian producers promotes the ecologization of production, the fair distribution of incomes in agriculture, and the growth of the well-being of the rural population. The main problems that hamper the development of agricultural cooperation, which include the imperfect legislative base, the weak development of entrepreneurship in the countryside, and the low level of familiarization of the population with the opportunities and advantages of agricultural production cooperation, have been identified. To solve these problems, it is proposed to implement a set of measures, including, first of all, the harmonization of Ukrainian legislation with the legislation and standards of the European Union in the field of food production. The changes in the tax policy, raising the level of education among the rural population, and the extension of state programs for the development of rural areas, are also needed. The international schemes of certification and standardization of food production in cooperative associations are analyzed and the conclusion is received that introduction of such certification in Ukraine will allow to strengthen the possibilities of cooperative movement in our state.

Key words: cooperation, agriculture, eurointegration, standardization, rural areas.

Постановка проблеми. Ефективне агровиробництво є основою забезпечення продовольчої безпеки держави, задоволення населення країни високоякісними харчовими продуктами в достатній кількості та різного асортименту. Нинішня аграрна структура, за якої збільшується

концентрація земель агрохолдингів, які спеціалізуються на вирощуванні високорентабельних та монокультур переважно зернової та олійної груп, а виробництвом трудомісткої плодоовочевої та м'ясо-молочної продукції займаються дрібні особисті селянські господарства та фермери, є незбалансованою. Сільськогосподарська концентрація в такому вигляді не передбачає сталого соціо-еколого-економічного розвитку сільських територій, створення нових робочих місць, зниження цін на харчові продукти [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку кооперації в Україні завжди була актуальною, тому вчені різних галузей науки і техніки приділяють їй постійну належну увагу. Серед них чільне місце займають П. Березівський [4], В. Збарський [5], В. Зіновчук [6], Р. Корінець [7; 14], М. Малік [7; 8], В. Микитюк [9], О. Могильний [11], Л. Молдаван [12], А. Обозна [13], Я. Рибак [14; 15], В. Шебанін [16] та ін.

Проблема полягає у тому, що наразі належного розвитку кооперації в аграрному секторі економіки України немає.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Мета статті полягає в окресленні основних проблем розвитку кооперативного руху в Україні для пошуку можливостей їх вирішення в контексті євроінтеграційної політики нашої країни. Для реалізації поставленої мети необхідно виконати ряд завдань: проаналізувати сучасний стан сільськогосподарської кооперації в Україні, знайти можливості гармонізації українського та європейського законодавства в сфері кооперації, розкрити необхідність сертифікації кооперативів, що дозволить повною мірою реалізувати переваги аграрної кооперації. Об'єктом дослідження є сільськогосподарська кооперація, предмет дослідження – організаційні, економічні та фінансові аспекти кооперації, вирішення проблем в яких дасть змогу посилити кооперативний рух та підвищити добробут сільськогосподарських товаровиробників.

Виклад основного матеріалу дослідження. Важливою запорукою ефективності інтеграції України до ЄС на основі інтенсивного розвитку агропромислового комплексу є кооперація останнього. Вона об'єктивно дозволяє ефективно перейти від дрібнотоварного укладу в господарствах населення та надмірної організаційно-правової гігантності у агрохолдингах до оптимальних у відповідності з локальними умовами за розмірами підприємств сучасного типу на основі вдосконаленої системи економічних взаємовідносин, які дозволять усім учасникам процесу виробництва кінцевої продукції максимально задовольнити власні інтереси на основі ефективного використання свого потенціалу і справедливого розподілу кінцевого синергетичного ефекту, одночасно створюючи можливості для задоволення потреб сталого (збалансованого) соціо-еколого-економічного розвитку (далі СзСЄЕР) сільських територій і суспільства в цілому [2].

Як свідчить міжнародний та вітчизняний досвід діяльності сільськогосподарської кооперації, сільськогосподарські обслуговуючі кооперативи відіграють важливу роль у розвитку сільської місцевості, що полягає у забезпеченні стабільного процвітання агророботників, зростання продуктивності праці, ефективності реструктуризації агросектору, оптимального використання виробничих потужностей, зайнятості, соціальної захищеності та інтеграції сільського населення, розвитку сфери послуг на селі, сприяють екологізації агровиробництва та СзСЄЕР сільських територій [1].

До шляхів розв'язання проблем кооперації можна віднести наступні: приведення законодавчого й нормативно-правового базису діяльності українських кооперативів у відповідність до загальноєвропейських норм; врахування в податковій та фіскальній політиці особливостей сільськогосподарського виробництва та кооперативної діяльності; передбачення інструментів для нарощення власного капіталу

кооперативними утвореннями та їх учасниками; підтримка розвитку системи кооперативної освіти й науки. Кооперативна форма господарювання вимагає від всіх її учасників відповідно високого рівня усвідомлення цілей, завдань і засад. Низький рівень освіти та ознайомлення сільського населення в нашій державі із даними принципами, а також із можливостями та перевагами кооперації суттєво стримує її розвиток і не дозволяє реалізовувати ті можливості, які мають дрібні сільськогосподарські товаровиробники. Тому, в Україні особливого значення набуває така міжнародна засада кооперації, як освіта, навчання та інформація.

Вагомою запорукою ефективного розвитку кооперації в Україні є вдосконалення відповідного законодавства – для вступу до Європейського Союзу необхідно довести рівень цього законодавства до міжнародних стандартів. З підписанням Україною Угоди про асоціацію з ЄС наша країна взяла на себе зобов'язання щодо проведення реформ в багатьох галузях економіки та гармонізації національного законодавства з європейськими вимогами [3].

Економіко-фінансові та обліково-контрольні аспекти кооперації регулюються Міжнародним стандартом фінансової звітності 11 «Спільна діяльність». Форми здійснення спільної діяльності, визначені стандартом, поділяються на спільні операції та спільне підприємство. Сутність спільних операцій з прийняттям норм МСФЗ 11 «Спільна діяльність» [10] визначається як спільна діяльність, яка передбачає наявність у сторін, що мають спільний контроль над діяльністю, прав на активи та обов'язків щодо зобов'язань, пов'язаних з діяльністю. Такі сторони називаються спільними операторами. Учасники кооперативу здійснюють спільний контроль за господарськими операціями. Спільний контроль – гарантія того, що учасник у будь-який час може затребувати необхідну йому інформацію задля прийняття управлінських рішень і йому без заперечень

повинні її надати. До того ж, кожний учасник має сферу діяльності, яку контролює.

Особливої уваги заслуговує частина Угоди, щодо гармонізації харчового законодавства та розширення ринків збуту сільськогосподарської та харчової продукції вітчизняного виробництва (у тому числі кооперативного) на ринках європейських країн. Нині європейська система безпечності харчових продуктів визнана однією з найкращих в світі, а європейський споживач є найбільш захищеним. Водночас харчове законодавство ЄС є прикладом осмисленого підходу, що враховує інтереси всіх, хто пов'язаний з ринком харчових продуктів: оператори ринку, споживачі, контролюючі органи. Під час розроблення європейського харчового законодавства до уваги брали необхідність не лише максимального захисту споживачів, але й уникнення зайвого навантаження на операторів ринку харчових продуктів.

Міжнародні стандарти – це директиви з різним рівнем деталізації і групою складності, що доповнюють один одного, прикладами яких є: GMP (англ. – Good Manufacturing Practice) – належна виробнича практика; GHP (англ. – Good Hygienic Practice) – належна гігієнічна практика; HACCP (англ. – Hazard Analysis and Critical Control Point) – аналіз ризиків і критичні контрольні точки; Кодекс Аліментаріус (англ. – Codex Alimentarius) – рекомендований міжнародний Кодекс загальних принципів гігієни харчових продуктів; IFS (англ. – International Food Standard) – міжнародний харчовий стандарт; BRC (англ. – British Retail Consortium) – британський Консорціум Роздрібної Торгівлі – глобальний стандарт безпеки харчових продуктів; Стандарти серії ISO 22000; GlobalGAP (сучасний стандарт безпеки сільськогосподарської продукції), GMP+ – система забезпечення безпеки кормів, AIB – зведені стандарти проведення інспекцій; TQM (англ. – Total Quality Management) – концепція загального управління якістю.

Загалом, до переваг від застосування міжнародних стандартів і схем для виробників і споживачів харчової продукції можна віднести:

- для компаній (учасників ланцюга живлення) – підвищення безпеки ланцюга живлення, готового продукту; вихід на нові ринки (у тому числі міжнародні); конкурентоспроможності; зниження дублювання перевірок і підвищення ефективності;
- для споживачів – підвищення довіри й впевненості в безпеці продукції, товарів і послуг; зниження ймовірності виникнення хвороб пов'язаних з небезпечними продуктами; зменшення випадків відкликання та вилучення продукції;
- для країни-виробника – поліпшення стану охорони здоров'я; стабільне виконання вимог законодавства; поліпшення репутації.

З метою налагодження та розвитку торгово-економічних зв'язків, отримання необхідної інформації або підтримки щодо виходу на ринки та пошуку бізнес-контактів у державах-членах ЄС доцільно звертатись і діяти через галузеві агропромислові асоціації ЄС, такі як:

- COCERAL (Європейська Асоціація виробників зернових та олійних культур, рису, кормів, оливкової олії та масла) – конфедерація національних аграрних бізнес-асоціацій 19 країн-членів ЄС;
- FEDIOL (Європейська федерація виробників рослинної олії та білків) – бізнес-асоціація ЄС, до складу якої входить 35 компаній з 17 країн ЄС, що у сукупності представляють 85% ринку;
- EUCOLAIT (Європейська бізнес-асоціація виробників молока та молокопродуктів) – нараховує 14 членів з числа країн ЄС, охоплює більшу частину ринку молочних продуктів ЄС. EUCOLAIT також включає асоційованих членів – крупних виробників молочної продукції Японії, США та Швейцарії;

- CLITRAVI (Центр взаємодії м'ясопереробної промисловості в ЄС)
 - бізнес-асоціація ЄС, до складу якої входять національні асоціації 28 країн ЄС у галузі переробки м'яса;
- ЕЕРА (Європейська асоціація виробників яєць) – нараховує більше 50 компаній з 15 країн-членів ЄС, що спеціалізуються на виробництві яєць;
- АВЕС (Європейська асоціація виробників та трейдерів птиці) – заснована у 1966 році бізнес-асоціація ЄС, членами якої є 17 національних асоціацій переробників м'яса птиці.

Розуміння підходів й концепцій європейської системи технічного регулювання та гармонізація законодавства в означених сферах є важливою складовою підготовки фахівців в системі кооперативної освіти. Перспективним напрямом розвитку кооперативної освіти на сьогодні є створення механізму співпраці між науковими установами, навчальними закладами та кооперативними формуваннями (як потенційними роботодавцями). У сучасних умовах необхідно не лише запроваджувати поглиблене теоретичне вивчення курсу кооперації у навчальних закладах, а й налагодити тісний зв'язок із наявними в Україні кооперативами, надати студентам можливість отримання навиків практичної діяльності у кооперативній сфері, що допоможе сформувати відповідну базу для виховання свідомого кооперативного суспільства в Україні [14, 15].

Висновки та подальші дослідження. Сільськогосподарська кооперація є засобом розвитку аграрного виробництва, розвитку сільських територій та забезпечення добробуту сільського населення. Однак слабка законодавча база, недосконала податкова і фіскальна політика, низький рівень обізнаності населення із можливостями кооперації не дають змоги реалізувати усі ті переваги, які могли б мати дрібні сільськогосподарські товаровиробники. Для вирішення вказаних проблем необхідно врахувати у

податковій та фіскальній політиці особливостей кооперативної діяльності, ознайомлювати сільське населення із перевагами кооперації тощо.

Для досягнення цілей розвитку кооперації в Україні, на базі Київського кооперативного інституту бізнесу і права створено громадську організацію «Інноваційна кооперативна асоціація» (ІКА), діяльність якої спрямована на забезпечення однакових можливостей для учасників ІКА, а споживачів достовірною інформацією щодо діяльності кооперативних підприємств – учасників ІКА. Одним із завдань ІКА визначено запровадження й розвиток кооперативної системи сертифікації, ідея якої полягає в тому, щоб підвищити ефективність діяльності кооперативних підприємств шляхом надання допомоги у проходженні сертифікації на відповідність міжнародним стандартам та розширенні ринків збуту (у тому числі міжнародних) власної продукції, товарів чи послуг.

Література

1. Сільськогосподарська обслуговуюча кооперація : навч. посіб. / уклад. О. Рудік ; за ред. М. Гриценка та В. Бондарчука. – К., 2013. – 192 с.
2. Черевко Г.В. Кооперація як чинник європейської інтеграції України в умовах трансформації її економіки // Матер. Всеукр. наук.-практ. конф. [«Кооперативні читання: 2015 рік»], (м. Житомир, 3 квітня 2015 р.). – Житомир: ЖНАЕУ, 2015. – С. 9-20.
3. Ведення бізнесу з Європейським Союзом: Вимоги європейських торгових мереж до національної сільськогосподарської та харчової продукції, що імпортується в ЄС / Ю. Слива [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.chamber.kr.ua/images/exp-imp/Vimogi%20jevropskix%20torgovix%20merez%20do%20nacionalnoji%20silskogospodarskoji%20ta%20xarchovoji%20produkciji,%20sch%20importujetsja%20v%20JeS.pdf>

4. Березівський П.С. Потенційні можливості Львівщини у формуванні кооперативів / П.С. Березівський // Економіка АПК. – 2013. – № 4. – С. 70-76.
5. Збарський В.К. Участь селянських домогосподарств у процесах кооперації та агропромислової інтеграції / В.К. Збарський, М.П. Канінський // Економіка АПК. – 2011. – № 12. – С. 87-92.
6. Зіновчук В.В. Організаційні основи сільськогосподарського кооперативу / В.В. Зіновчук. – К. : Логос, 1999. – 256 с.
7. Камінська Т. Г., Краєвський В. М., Костенко О. М. Галузеві особливості формування індикаторів обліково-інформаційної системи управління сільськогосподарським підприємством // Бізнес Інформ. – 2016. – №. 11. – С. 186-190.
8. Малік М.Й. Оцінка перспектив розвитку сільськогосподарських обслуговуючих кооперативів / М.Й. Малік, Р.Я. Корінець // Економіка АПК. – 2012. – № 7. – С. 3-8.
9. Малік М.Й. Формування та розвиток кооперативних відносин в аграрній сфері економіки України / М.Й. Малік // Економіка АПК. – 2014. – № 7. – С. 76-82.
10. Микитюк В.М. Організація особистих селянських господарств у кооперативи: світовий досвід і можливості для України // В.М. Микитюк // Економіка АПК. – 2014. – № 5. – С. 93-101.
11. Міжнародний стандарт фінансової звітності 11 «Спільна діяльність» [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929_066.
12. Могильний О.М. Корпоративні відносини у сільському господарстві: еволюція, сутність та перспективи / О.М. Могильний // Агроінком. – 2002. – № 1-3. – С. 15-19.

13. Молдаван Л.В. Роль кооперативів у подоланні сільської бідності / Л.В. Молдаван, Д.Ф. Крисанов, Л.О. Удова // Економіка АПК. – 2010. – № 11. – С. 121-129.
14. Обозна А.А. Інститут кооперації на сучасному етапі розвитку агропродовольчої сфери / А.А. Обозна // Агросвіт. – 2012. – № 24. – С. 69-71.
15. Оцінка перспектив залучення молоді до сільськогосподарської обслуговуючої кооперації / Р.Я. Корінець, Я.Я. Рибак // Регіональна економіка. – 2014. – № 4. – С. 155-163.
16. Рибак Я.Я. Сільськогосподарська обслуговуюча кооперація як засіб розвитку особистих селянських господарств / Я.Я. Рибак // Економіка АПК. – 2014. – № 9. – С. 103-106.
17. Шибанін В.С. Розвиток кооперації в АПК: проблеми та напрями їх подолання / В.С. Шибанін, Т.В. Шевченко // Економіка АПК. – 2013. – № 2. – С. 9-12.

References

1. Rudik A. Agricultural service cooperatives: teach. guidances. Ed. M. Gritsenko and V. Bondarchuk. Kyiv, 2013, 192 p.
2. Cherevko G. Cooperation as a factor of European integration of Ukraine in terms of transformation of its economy. Ukrainian scientific and practical conference «Cooperative reading: 2015». Zhytomyr, April 3, 2015. Zhytomyr: ZHNAEU, 2015. P. 9-20.
3. Slyva Yu. Doing Business with the European Union, with European retailers in the national agricultural and food products imported into the EU [Electronic Resource]. – Access: <http://www.chamber.kr.ua/images/exp-imp/Vimogi%20jevropejskix%20torgovix%20merezh%20do%20nacional>

noji%20silskogospodarskoji%20ta%20xarchovoji%20produkciji,%20sch
o%20importujetsja%20v%20JeS .pdf

4. Berezovsky P. The potential of Lviv in the formation of cooperatives. *Economy of AIC*, 2013, № 4, P. 70-76.
5. Zbarsky V., Kaninsky M. Participation of peasant households in the processes of cooperation and agroindustrial integration. *Economy of AIC*, 2011, № 12, P. 87-92.
6. Zinovchuk V. Organizational principles of agricultural cooperative Kyiv, Logos, 1999, 256 p.
7. Kaminska T. G., Kraevsky V. M., Kostenko O. M. The Sectoral Features of Formation of Indicators of the Accounting-Informational System for Management of Agricultural Enterprise. *Business Inform*, 2016, № 11, P. 186-190.
8. Malik M., Korinets R.. Estimation of prospects of development of agricultural service cooperatives. *Economy of AIC*, 2012, № 7, P. 3-8.
9. Malik M. Formation and development of cooperative relations in agriculture economy Ukraine. *Economy of AIC*, 2014, № 7, P. 76-82.
10. Mykytyuk V. The organization of private farms in cooperatives: global experience and opportunities for Ukraine. *Economy of AIC*, 2014, № 5, P. 93-101.
11. IFRS 11 «Joint activities» [Electronic resource] – Access: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/929_066
12. Mohylnyi O. Corporate relations in agriculture: evolution, nature and prospects. *Ahroinkom*, 2002, № 1-3, P. 15-19.
13. Moldovan L., Krisanov D., Udova L. The role of cooperatives in addressing rural poverty. *Economy of AIC*, 2010, № 11, P. 121-129.
14. Obozna A. Institute of cooperation at the current stage of the agro-food areas. *Agrosvit*, 2012, № 24, P. 69-71.

15. Estimation of prospects of attracting young people to agricultural service cooperatives. R. Korynec, Ya. Rybak. *Regional Economics*, 2014, № 4, P. 155-163.
16. Rybak Ya. Agricultural service cooperatives as a means of private farms. *Economy of AIC*, 2014, № 9, P. 103-106.
17. Shebanin V.S., Shevchenko T.V. Development of cooperation in agriculture: problems and ways of their solution. *Economy of AIC*, 2013, № 2, P. 9-12.